

ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТРАНСПОРТУ

На правах рукопису

ХАРЧУК ОЛЕНА ГЕОРГІЇВНА

УДК 336:656.072 (477)

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДСОБНО-ДОПОМІЖНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВАГОННИХ ДІЛЬНИЦЬ

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

Науковий керівник
доктор економічних наук
Аксьонов Іван Михайлович

Київ – 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	6
Розділ 1 ТЕОРЕТИКО- МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВАГОННИХ ДІЛЬНИЦЬ (ЛВЧ).....	14
1.1 Теоретичні та методичні підходи щодо оцінки економічної ефективності діяльності вагонних дільниць.....	14
1.2. Аналіз наукових праць з економіки пасажирських залізничних перевезень дальнього сполучення.....	32
1.3. Зарубіжний досвід організації, управління та обслуговування пасажирів у поїздах.....	40
Висновки до розділу 1	50
Розділ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВАГОННИХ ДІЛЬНИЦЬ (НА ПРИКЛАДІ ЛВЧ-1).....	52
2.1. Роль ЛВЧ-1 у пасажирському господарстві та визначення методичних підходів щодо проведення досліджень оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць.....	52
2.2. Організаційна структура управління, основні завдання, напрями діяльності вагонних дільниць (на прикладі станції Київ - Пасажирський (ЛВЧ-1)).....	61
2.3. Стан основних фондів ЛВЧ-1, перспективи їх розвитку та основні показники і тенденції фінансово-економічної діяльності..	66
2.4. Структура витрат та показників з праці ЛВЧ-1	88
Висновки до розділу 2.....	98

Розділ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДСОБНО- ДОПОМІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВАГОННИХ ДІЛЬНИЦЬ.....	101
3.1. Теоретично-методичний підхід щодо визначення доходів ЛВЧ від підсобно-допоміжної діяльності з урахуванням сезонних коливань.....	101
3.2. Науково-методичний підхід щодо прогнозування діяльності ЛВЧ від підсобно-допоміжної діяльності.....	106
3.3. Маркетинго-логістичні показники оцінки обслуговування пасажирів в поїздах.....	118
3.4 Вплив конкурентоспроможності послуг у поїздах на ефективність діяльності ЛВЧ.....	141
Висновки до розділу 3.....	156
ВИСНОВКИ.....	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	162
ДОДАТКИ	176

ВСТУП

Актуальність теми. Програма структурної реформи залізничного транспорту до 2020 р. визначає, що в умовах розвитку ринкових відносин і зростання конкуренції потрібно створити принципово нові науково-теоретичні підходи щодо управління діяльністю транспортних підприємств та їх оцінки економічної ефективності. Це важливо і актуально тому, пасажирів обирають той вид транспорту, де найбільш повно задовольняються їх потреби шляхом надання різноманітного сервісу. Основний спектр послуг в пасажирському сервісі перебуває в поїздах і його вплив на імідж залізниць, приваблення пасажирів для здійснення поїздки і, як наслідок, одержання прибутку залізницями, є дуже значним [17]. Цим і пояснюється особливі вимоги до діяльності вагонних дільниць і їх ролі у підвищенні конкурентоспроможності пасажирських перевезень залізничного транспорту, а у підсумку – доходів від них.

Дослідженням економіки пасажирських перевезень дальнього сполучення та її розвитком займалися такі вітчизняні і російські вчені: І. М. Аксьонов, М. В. Андрєєва, О. П. Абрамов, І. В. Белов, В. Л. Білозеров, Е. В. Белкіна, В. П. Гудкова, О. М. Гудков, Е. В. Громова, Ю. С. Бараш, О. О. Карась, М. В. Кравченко, О. Ф. Мірошніченко, В. В. Степів, В. Г. Галабурда, М. В. Гненний, О. М. Гненний, Г. А. Гольц, В. Н. Гулій, В. Л. Дикань, Ю. В. Єлізар'єв, Ф. П. Кочнев, Ю. Ф. Кулаєв, В. Н. Лішвиц, С. С. Мінеєва, В. Я. Негрей, В. І. Персіанов, Н. А. Потапович, Е. А. Оленіна, Н. В. Правдін, Є. М. Сич, А. Д. Шишков та ін. Значний внесок зробили також фахівці-практики: Ю. О. Єфімов, І. В. Маріненко, І. Д. Карп'як, В. О. Седляр, П. К. Чичагов, В. Н. Шатаєв та ін. Але встановлено, що дослідженням оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць, не зважаючи на її різноманітність і значний вплив на імідж перевезень і, як наслідок, на прибуток пасажирського комплексу і галузі в цілому, вчені не достатньо займалися. Тобто тут існує визначений дефіцит досліджень, які враховували б специфіку оцінки економічної ефективності діяльності вагонних

дільниць та їх вплив на результати пасажирських перевезень в сучасних умовах. Це і зумовило обрання теми дослідження, як важливої і актуальної для економіки пасажирського господарства залізничного транспорту та економіки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є ініціативною і одночасно складовою частиною досліджень, виконаних відповідно до Закону України «Про залізничний транспорт» № 273/96-ВР від 04.07.96 р., Державної програми реформування залізничного транспорту № 1390 від 16.12.09 р., транспортної стратегії України на період до 2020 року N 2174-р. від 20 жовтня 2010 р. й інших нормативних документів.

Напрямок дисертаційного дослідження відповідає плану наукових робіт кафедри менеджменту організацій транспорту Державного економіко-технологічного університету транспорту.

Мета дисертаційної роботи – розробити науково-теоретичні та методичні підходи щодо оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць пасажирського господарства залізничного транспорту України з урахуванням умов сучасного ринку та реформування галузі.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі визначені наступні *завдання*, що необхідно вирішити:

- провести аналіз сучасного стану наукових досліджень, зарубіжного досвіду обслуговування пасажирів і методичних підходів процесу визначення оцінки економічної ефективності діяльності вагонних дільниць у сфері пасажирських залізничних перевезень дальнього сполучення;
- проаналізувати роль вагонних дільниць на ринку транспортних послуг, напрямки діяльності та їх значення у процесі виконання технології перевізного процесу, організації сервісу у поїздах і формуванні іміджу галузі;
- дослідити показники фінансово-економічної діяльності ЛВЧ-1 та виявити шляхи підвищення ефективності підсобно-допоміжної діяльності;
- проаналізувати динаміку перевезених пасажирів і удосконалити

теоретико-методичний підхід щодо визначення доходів ЛВЧ від підсобно-допоміжної діяльності з урахуванням сезонних коливань;

- розробити науково-методичний підхід щодо прогнозування діяльності ЛВЧ від підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць пасажирського господарства залізничного транспорту України на основі моделі, яка б дозволяла економічно оцінювати ефективність підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць з урахуванням умов сучасного ринку та реформування галузі;

- розширити та удосконалити маркетинго-логістичні підходи щодо визначення показників оцінки обслуговування пасажирів в поїздах та принципи надання сервісу у поїздах по відношенню до маркетингової діяльності вагонних дільниць;

- визначити вплив конкурентоспроможності послуг у поїздах на ефективність діяльності ЛВЧ та класифікувати фактори підвищення ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць.

Об'єкт дослідження — діяльність вагонних дільниць пасажирського господарства залізничного транспорту України.

Предмет дослідження – оцінка економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць пасажирського комплексу.

Методи дослідження. При написанні дисертаційної роботи використовувались наступні методи:

- в першому розділі - математична статистика для обробки існуючих статистичних даних та результатів випробувань;

- в другому розділі для аналізу фінансово-економічної діяльності ЛВЧ-1 застосовувався табличний, графічний, індексний методи та порівняльний економічний аналіз для визначення технічного стану основних фондів даного підприємства;

- в третьому розділі - графічний та табличний, а також методи кореляційно-регресійного аналізу (для оцінки економічної ефективності діяльності вагонних дільниць).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні та науковому обґрунтуванні теоретико-методичних підходів щодо оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць:

Вперше:

- на основі науково-теоретичного багатофакторного аналізу запропоновано і обґрунтовано науково-методичний підхід щодо оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць пасажирського господарства залізничного транспорту України з урахуванням умов сучасного ринку та реформування галузі, який дозволяє об'єктивно оцінити ефективність діяльності і буде сприяти прийняттю науково-обґрунтованих управлінських рішень;

Удосконалено:

- сутність оцінки економічної ефективності діяльності вагонних дільниць за рахунок розробки нових показників, що дозволило на основі маркетинго-логістичного підходу урахувати комплексний показник якості транспортного обслуговування пасажирів у поїздах.

- теоретико-методичний підхід щодо прогнозування доходів ЛВЧ від підсобно-допоміжної діяльності з урахуванням сезонних коливань, що дозволяє регулювати асортимент додаткових послуг, які надаються пасажирам в поїздах.

Дістали подальшого розвитку:

- основні принципи надання сервісу у поїздах, на основі яких побудована структура управління маркетингової діяльності ЛВЧ, що відрізняється від існуючої організацією єдиної служби маркетингу та новими її функціями, що адаптовані до умов сучасного ринку.

- система показників для оцінки економічної ефективності діяльності і результативності обслуговування пасажирів в поїздах, яка базується на маркетинго-логістичних принципах;

- класифікація факторів підвищення ефективності діяльності ЛВЧ, яка враховує: забезпечення конкурентноздатності продукції ЛВЧ за рахунок якості, асортименту і підвищення рівня кваліфікації працівників та

ефективності діяльності ЛВЧ за рахунок впровадження нових технологій, сучасного рухомого складу, врахування вимог пасажирів і своєчасне реагування на їх зміни.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методичних підходів і конкретних практичних рекомендацій щодо методики оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць, а саме: моделі щодо оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць пасажирського господарства залізничного транспорту України, нових показників, що дозволило на основі маркетинго-логістичного підходу урахувати комплексний показник якості транспортного обслуговування пасажирів у поїздах; прогнозування доходів ЛВЧ від підсобно-допоміжної діяльності з урахуванням сезонних коливань, що дозволяє регулювати асортимент додаткових послуг, які надаються пасажирам в поїздах; удосконалення основних принципів надання сервісу у поїздах, на основі яких побудована нова структура управління маркетингової діяльності вагонних дільниць, в основі якої лежить єдина служба маркетингу, основні функції якої адаптовані до умов сучасного ринку та класифікації факторів підвищення ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць на основі: забезпечення конкурентноздатності послуг ЛВЧ за рахунок якості, асортименту і підвищення рівня кваліфікації працівників та підвищення ефективності діяльності за рахунок впровадження нових технологій, сучасного рухомого складу, врахування вимог пасажирів і своєчасного реагування на їх зміни.

Використання зазначеної методики дозволяє більш точно і об'єктивно оцінювати ефективність фінансово-господарської діяльності вагонних дільниць, що сприяє підвищенню ступеня мотивації керівників та працівників пасажирського господарства, забезпечує необхідний рівень стандартів обслуговування пасажирів у поїздах, попередження пред'явлення претензій пасажирів до рівня обслуговування; гнучкість управління ціновою політикою на додаткові послуги.

В результаті впровадження методики оцінки економічної ефективності підсобно-допоміжної діяльності вагонних дільниць підвищується конкурентоспроможність залізниць на ринку пасажирських перевезень, що сприятиме залученню додаткових обсягів перевезень, оптимізації витрат та збільшенню доходів. Окремі пропозиції дисертаційного дослідження розглянуті Головним фінансово-економічним управлінням Укрзалізниці, що підтверджується актом впровадження № Цф 86/297 від 29.06.2011.

Загальні науково-методичні положення та результати дослідження використовуються в навчальному процесі кафедри менеджменту організацій транспорту Державного економіко-технологічного університету транспорту у навчальних курсах: «Управління сервісними процесами на транспорті», «Маркетинг транспортних послуг» та у дипломному проектуванні, що підтверджується актом впровадження (Протокол № 3 від 13.10.10.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною та завершеною роботою, в якій запропоновано науково-методичний підхід щодо вирішення завдання сучасної оцінки економічної ефективності діяльності вагонних дільниць, який розширює наукові здобутки щодо удосконалення теоретично-методичних, маркетингово-логістичних підходів у цій сфері діяльності.

Опубліковані одноосібно наукові праці містять ті положення, висновки й пропозиції, які сформульовані автором і відображають його внесок в дослідження проблеми. Особистий внесок здобувача в наукові та практичні результати, що виконані в співавторстві, є такими: у роботі [3] здобувачем проведена оцінка наявної системи статистичної інформації та можливостей її використання для прогнозування перевезень, у роботі [8] розроблена модель економічної оцінки діяльності вагонних дільниць, у роботі [9] проведений аналіз та визначена роль різних видів транспорту у транспортно-дорожньому комплексі України, у роботі [10] сформульовані основні поняття транспортних та залізничних вузлів України, досліджені їх розвиток, роль в залізничному транспорті та складові елементи функціонування вузла.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, теоретичні висновки до дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися і були схвалені:

- на засіданнях першої, другої та третьої науково — практичних конференціях «Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, технологія, економіка і управління», м. Київ, КУЕТТ у 2003-2005 і 2009 рр.;

- на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави», м. Дніпропетровськ 2005 р.;

- на II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті, м. Судак 2006 р.;

- на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективи подолання економічної кризи та забезпечення конкурентоспроможності економіки України», м. Полтава 2010 р.;

- на Міжнародній науково-практичній конференції «Антикризові механізми регіонального та муніципального розвитку», м. Київ, 2010 р.;

- на науково-методичній конференції університету «Методологічні та науково-практичні аспекти підготовки фахівців транспортної галузі», Київ, ДЕТУТ, 2009р.;

- на V Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті, м. Дніпропетровськ, 2010р.

Публікації. Основні положення дисертації представлено в 21 публікаціях у наукових фахових виданнях, які входять до переліку ВАК України (11 статей та 9 тез доповідей на наукових конференціях - у тому числі 8 публікацій без співавторів) та 1 стаття – в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (145 найменувань) та 33 додатків. Повний обсяг роботи становить 242 сторінок, в т.ч. список використаних джерел - 13 сторінок, додатки - 66 сторінок. Матеріали дисертації містять 41 таблицю, 26 рисунків.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують діяльність підприємств в Україні, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених із проблем управління ефективністю пасажирського комплексу залізничного транспорту України, матеріали статистичної та фінансової звітності Укрзалізниці, Національного банку України, Міністерства транспорту та зв'язку України, матеріали науково-практичних конференцій і періодичних видань.